

СУШКО

Наталія Іванівна
nisushko@ukr.net

УДК 336.14

ЄДИНИЙ КАЗНАЧЕЙСЬКИЙ РАХУНОК: ОЦІНКА ЛІКВІДНОСТІ

SINGLE TREASURY ACCOUNT: THE LIQUIDITY ASSESSMENT

к.е.н., доцент, завідувач
відділу методології
бухгалтерського обліку,
НДФІ ДННУ "Академія
фінансового управління"

У статті розкриті питання функціонування єдиного казначейського рахунку (ЄКР), відкритого у Національному банку України. Науково обґрунтовано необхідність проведення оцінки балансу казначейських операцій на основі коефіцієнтного аналізу. Визначені коефіцієнти ліквідності та формули їх розрахунків. Запропоновано форму балансу казначейських операцій, що дозволить поліпшити інформаційне забезпечення оцінки ліквідності ЄКР.

В статье раскрыты вопросы функционирования единого казначейского счета (ЕКС), открытого в Национальном банке Украины. Научно обоснована необходимость проведения на основе коэффициентного анализа оценки баланса казначейских операций. Определены коэффициенты ликвидности и формулы их расчетов. Предложено форму баланса казначейских операций, что позволит улучшить информационное обеспечение оценки ликвидности ЕКС.

The issues of the functioning of single treasury account (STA) opened in National Bank of Ukraine are defined in the article. The necessity of conducting the ration analysis of treasury transactions are substantiated. The liquidity ratios and formulas for their calculation are determined. The form of balance of treasury transactions that will enhance the quality of data for the STA liquidity assessment is suggested.

Ключові слова: казначейство; єдиний казначейський рахунок; ліквідність; оцінка ліквідності

Ключевые слова: казначейство; единый казначейский счет; ликвидность; оценка ликвидности

Keywords: treasury; single treasury account; the liquidity; the liquidity assessment

ВСТУП

Одним із головних факторів розвитку економіки є наявність ефективної системи державних фінансів. Її збалансованість і ефективність управління фінансовими ресурсами дають Урядові можливість успішно виконувати покладені на нього функції, формують сприятливе макроекономічне середовище для інвестицій.

У країні триває процес виконання плану заходів щодо реалізації Стратегії розвитку системи управління державними фінансами [1]. Мета започаткованих реформ – наближення управління державними фінансами (УДФ) до рівня розвинутих країн. У зв'язку з цим одними із завдань середньострокового характеру є нормативно-правове забезпечення управління ліквідністю державних фінансів, а довгострокового характеру – вдосконалення його нормативно-правового забезпечення.

Основним законодавчим актом, що регулює питання ЄКР на сучасному етапі є Бюджетний кодекс України (БКУ). Функціонування ЄКР, відкритого в Національному банку України (НБУ), становить інструмент казначейського обслуговування бюджетних коштів (ч. 1 ст. 43 БКУ). Відповідно, фінансові ресурси держави сконцентровані на ЄКР – основному рахунку держави, який використовується для проведення фінансових операцій та ефективного управління коштами бюджетів через систему електронних платежів (СЕП) НБУ.

Коливання залишків коштів на ЄКР та практика, яка мала місце у попередніх роках, невчасного виконання Казначейством доручень на переказ коштів із рахунків розпорядників бюджетних коштів, привертають увагу дослідників.

Так, питанням функціонування ЄКР присвячено праці науковців і практиків, зокрема: Е. І. Курганської, Т. Б. Кублікової, С. Л. Лондаря; С. Є. Прокоф'єва, В. І. Стоян, А. Л. Череп [2, с. 53-65; 3, с. 7-10; 4; 5, с. 15-17] та ін.

Л. Є. Дейкало та А. Ю. Чубак досліджували фактори впливу на стан залишків коштів на ЄКР [6], а Ю. О. Голинський розглядав управління ЄКР як інструмент оперативного впливу на фінансову систему України [7; с. 90-93]. Проте залишаються актуальними і потребують досліджень питання функціонування ЄКР та управління його ліквідністю.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретичне обґрунтування оцінки ліквідності ЄКР та визначення можливих методів її проведення.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

При проведенні дослідження використано методи структурно-логічного аналізу, дедукції, узагальнення теоретичного та практичного матеріалу.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теперішня модель функціонування ЄКР була створена не відразу. Її еволюційний розвиток досліджувався автором насамперед за допомогою порівня-

льного аналізу понятійного апарату, що вказує на його (ЄКР) структуру й основи функціонування [8, с. 39-45].

Для отримання інформації щодо фактичної наявності фінансових ресурсів, що є підґрунтям для прийняття управлінських рішень і проведення фінансових операцій, Казначейство складає баланс казначейських операцій.

Поступове розширення повноважень органів Казначейства стосовно обслуговування коштів місцевих бюджетів, фондів загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування та інших клієнтів змінює структуру коштів ЄКР. За результатами проведених досліджень функціонування ЄКР узагальнено структуру операцій та визначено їхній вплив на стан фінансового ресурсу (рис. 1).

Рис. 1. Структура операцій ЄКР [складено автором]

Як бачимо з рис. 1 збільшення ресурсу на ЄКР відбувається завдяки таким дохідним операціям:

- 1) зарахування до загального та спеціального фондів державного й місцевих бюджетів доходів (податків, зборів та інших обов'язкових платежів);
- 2) надходження коштів на рахунки: для ЄСВ та депозитні рахунки митних органів; електронного адміністрування ПДВ та реалізації пального; розпорядників бюджетних коштів та інших клієнтів (небюджетні рахунки);
- 3) повернення кредитів до бюджетів;
- 4) повернення коштів із депозитів, щодо розміщення тимчасово вільних: коштів ЄКР, коштів місцевих бюджетів, бюджетних коштів вищими і професійно-технічними навчальними закладами на вкладних (депозитних) рахунках у банках;
- 5) надходження коштів від: продажу іноземної валюти та цінних паперів; приватизації державного майна; державних (місцевих) запозичень.

Зменшується ресурс ЄКР унаслідок дохідних (проведення бюджетного відшкодування ПДВ та повернення коштів, помилково й зайво зарахованих до державного та місцевих бюджетів) і витратних операцій.

Такими операціями є:

- 1) здійснення витратів та надання кредитів з державного і місцевих бюджетів;
- 2) розміщення тимчасово вільних коштів на депозит: ЄКР, місцевими бюджетами та вищими й професійно-технічними навчальними закладами;
- 3) надання позик з ЄКР на покриття тимчасових

касових розривів: Пенсійного фонду України, інших фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування й місцевих бюджетів;

4) купівля Казначейством іноземної валюти для забезпечення проведення операцій державного бюджету в іноземній валюті;

5) погашення державного (місцевого) боргу та придбання цінних паперів.

Для прогнозування динаміки руху коштів ЄКР Казначейство щомісяця в останній робочий день складає Орієнтовний розрахунок потреби у фінансовому ресурсі для захищених, соціально-спрямованих, інших незахищених витратів державного та місцевих бюджетів та платежів інших клієнтів (орієнтовний розрахунок) на поточний місяць у розрізі днів місяця.

Структурно орієнтовний розрахунок містить дані щоденного руху коштів за операціями з надходжень і витрат. На підставі даних оперативної звітності виконання державного та місцевих бюджетів прогнозні показники орієнтовного розрахунку щоденно після закінчення операційного дня коригуються з урахуванням фактичних показників виконання бюджетів.

Незважаючи на те, що коло клієнтів, кошти яких консолідуються на ЄКР, постійно розширювалось, однак залишок коштів на кінець року протягом останніх років не відповідав обсягу зобов'язань перед клієнтами (рис. 2).

У зв'язку із застосуванням недосконалих механізмів управління коштами ЄКР протягом ряду бюджетних років не було забезпечено своєчасне виконання платежів за рахунок коштів бюджетів і фондів.

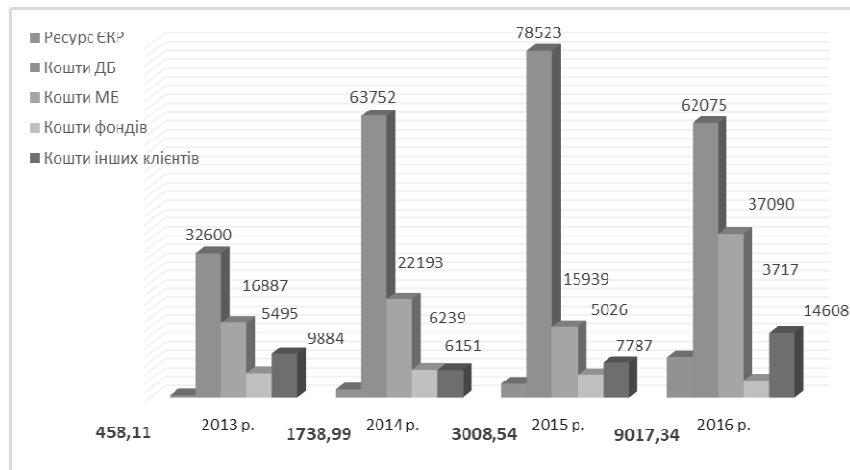

Рис. 2. Структура ресурсу ЄКР станом на 1 січня (млн. грн.) [8, с. 42]

Тож підвищення ефективності використання наявних фінансових ресурсів впродовж останнього десятиліття є одним із напрямів удосконалення системи УДФ не тільки України, а й інших країн світу.

Попри складність, управління коштами ЄКР є надзвичайно актуальним і необхідним, надаючи ряд переваг, ключовою з яких є забезпечення ліквідності.

Методиці аналізу ліквідності підприємств присвячено праці багатьох вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема: Л.А. Бернштейна, І.О. Бланка, Л.А. Костирко, Л.А. Лахтінової, І.М. Парасій-Вергуненко, [9–13]. Науковцями застосовані стандартні підходи до аналізу фінансової звітності.

І.М. Парасій-Вергуненко виокремлює три різновиди ліквідності:

1) ліквідність підприємства – здатність вчасно виконувати свої зобов'язання за рахунок ліквідних активів;

2) ліквідність балансу – збалансованість активів і пасивів балансу за термінами;

3) ліквідність активів – наявність необхідних ліквідних активів для виконання поточних зобов'язань та швидкість їх трансформації в грошові кошти [13, с. 84-85].

Проте питання методології аналізу ліквідності ЄКР як на теоретичному так і практичному рівні потребують подальшої уваги.

Враховуючи загально-теоретичні підходи щодо аналізу ліквідності пропонуємо для аналізу ліквідності ЄКР оцінювати *ліквідність балансу казначейських операцій*.

Ліквідність будь-якого балансу має відображати покриття зобов'язань його фінансовими активами, строк перетворення яких у грошові кошти відповідає строку погашення зобов'язань. Тож збалансованість активів та пасивів балансу казначейських операцій за

термінами буде характеризувати платоспроможність ЄКР, тобто можливість виконати свої зобов'язання за рахунок наявних ліквідних активів.

Ліквідність балансу казначейських операцій пропонуємо оцінювати на основі коефіцієнтного аналізу. З цією метою визначати *коефіцієнти абсолютної та загальної ліквідності балансу казначейських операцій*.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності ($K_{абс.л}$) розраховувати за формулою:

$$K_{абс.л} = \frac{ГА + ПФІ}{ПЗ},$$

де: ГА – грошові кошти і їх еквіваленти;

ПФІ – поточні фінансові інвестиції;

ПЗ – поточні зобов'язання.

Цей коефіцієнт показує, яку частину поточної заборгованості Казначейство може покрити негайно. Вважається, що його значення не повинно бути нижчим від таких меж: 0,2-0,25.

Коефіцієнт загальної ліквідності ($K_{зл}$) розраховувати зіставленням загальної суми оборотних активів до поточних зобов'язань:

$$K_{зл} = \frac{ОА}{ПЗ},$$

де: ОА – оборотні активи.

Він дає загальну характеристику ліквідності ЄКР, показуючи, наскільки оборотні активи покривають поточні зобов'язання. Якщо значення коефіцієнта дорівнює одиниці, то це свідчить про те, що у оперативному балансі казначейських операцій достатньо оборотних активів для покриття зобов'язань.

В контексті удосконалення методології бухгалтерського обліку і фінансової звітності в державному секторі пропонуємо форму Балансу казначейських операцій (табл. 1).

Таблиця 1

Баланс казначейських операцій [складено автором]

Код рядка	Назва показника	Код рядка	Назва показника
1	2	3	4
1	Активи, всього:	10	Пасиви, всього:
2	Кошти на рахунках Казначейства, у т. ч.:	11	Кошти державного бюджету, у т.ч.:
2.1	- єдиному казначейському рахунку, відкритому в НБУ	11.1	- загального фонду на рахунках:

Продовження табл. 1

1	2	3	4
2.2	- інших рахунках, відкритих в установах банку:	11.1.1	бюджету, відкритих в Казначействі
2.2.1	в національній валюті	11.1.2	- розпорядників і одержувачів коштів, відкритих в Казначействі
2.2.2	в іноземній валюті	11.2	- спеціального фонду на рахунках:
3	Розміщені депозити бюджетів, у т. ч.:	11.2.1	бюджету відкритих в Казначействі
3.1	- державного бюджету	11.2.2	розпорядників та одержувачів коштів, відкритих в Казначействі
3.2	- місцевого бюджету	11.2.3	розпорядників коштів, відкритих в установах банку, у т.ч.:
4	Цінні папери в активи бюджетів, у т.ч.:	11.2.3.1	у національній валюті
4.1	- державного бюджету	11.2.3.2	у іноземній валюті
4.2	- місцевого бюджету	12	Кошти місцевих бюджетів, у т. ч.:
5	Кредити, надані з бюджетів, у т.ч.:	12.1	- загального фонду на рахунках:
5.1	- державного бюджету, у т.ч.:	12.1.1	бюджету, відкритих в Казначействі
5.1.1	бюджетні позички (кредити)	12.1.1	- розпорядників і одержувачів коштів, відкритих в Казначействі
5.1.2.	кредити під гарантії Уряду	12.2	- спеціального фонду на рахунках:
5.2	- місцевих бюджетів, у т.ч.:	12.2.1	бюджету, відкритих в Казначействі
5.2.1	бюджетні позички (кредити)	12.2.2	розпорядників та одержувачів коштів, відкритих в Казначействі
5.2.2	кредити під місцеві гарантії	12.2.3	розпорядників коштів, відкритих в установах банку, у т. ч.:
6	Позички, надані за рахунок ЄКР, у т.ч.:	12.2.3.1	у національній валюті
6.1	- місцевим бюджетам	12.2.3.2	у іноземній валюті
6.2	- Пенсійному фонду	13	Кошти на рахунках розпорядників коштів та інших клієнтів, відкритих в Казначействі, у т. ч.:
6.3	- головним розпорядникам коштів	13.1	- з електронного адміністрування ДПВ
6.4	- інші запозичення	13.2	- рахунках держаних цільових фондів
7	Інші активи, у т.ч.:	13.3	- рахунках для зарахування ЄСВ
7.1	- державного бюджету	13.4	- інших рахунках клієнтів
7.2	- місцевих бюджетів	14	Зобов'язання бюджетів за цінними паперами у т.ч.:
7.3	- органів Казначейства	14.1	- державного бюджету:
		14.2	- місцевих бюджетів
		15	Зобов'язання бюджетів за отриманими кредитами, у т.ч.:
		15.1	- державного бюджету:
		15.2	- місцевих бюджетів
		16	Інші зобов'язання, у т. ч. :

		16.1	- державного бюджету
		16.2	- місцевих бюджетів
		16.3	- органів Казначейства

ВИСНОВКИ

Науково обґрунтовано необхідність запровадження оцінки ліквідності СКР як індикатора платоспроможності та фінансової стійкості Казначейства. Запропоновано ліквідність балансу казначейських операцій оцінювати на основі коефіцієнтного аналізу. З цією метою запропоновані формули визначення коефіцієнтів абсолютної та загальної ліквідності балансу казначейських операцій.

Запропоновано у контексті удосконалення бухгалтерського обліку і фінансової звітності в державному секторі форму балансу казначейських операцій.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017–2020 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.02.2017 № 142-р. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249797370>.
2. Кублікова Т.Б., Курганська Е.І. Система казначейства: управління фінансовими ресурсами: монографія. Одеса: ОНЕУ, 2015. 323 с.
3. Прокоф'єв С. Про підвищення ефективності касового управління фінансовими ресурсами федерального бюджету. *Казна України*. 2010. № 3. С. 7–11.
4. Стоян В.І. Управління фінансовими ресурсами у системі казначейства. *Фінанси України*. 2006. № 7. С. 21–29.
5. Череп А.Л., Чорна Л.А. Деякі аспекти управління коштами єдиного казначейського рахунку. *Економічний простір*. 2009. № 26. С. 15–17.
6. Дейкало Л.Є., Чубак А.Ю. Фактори впливу на стан залишків коштів ЄКР. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Vddfa/2011_1/Deikalo.pdf.
7. Голинський Ю.О. Управління єдиним казначейським рахунком як інструмент оперативного впливу на фінансову систему України. *Шевченківська весна: Економіка: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. студ. аспірантів та молодих вчених / за заг. ред. В.Д. Базидевича : у 2 т. Київ: Освіта України, 2012. Вип. X, т. 1. С. 90–93.*
8. Сушко Н.І. Єдиний казначейський рахунок: становлення та перспективи розвитку. *Sciences of Europe*. – 2016. – № 2 (2). – Vol. 1. – С. 39–45.
9. Бернштейн Л.А. Анализ финансовой отчетности: теория, практика и интерпретация / пер. с англ.; науч. ред. пер. И. И. Елисеева; гл. ред. серии Я. В. Соколов. М.: Финансы и статистика, 2003. 624 с.
10. Бланк И.А. Концептуальные основы финансового менеджмента. Киев: Ника-центр: Эльга, 2003. 448 с.
11. Костирко Л.А. Діагностика потенціалу фінансово-економічної стійкості підприємства: монографія. Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2008. 336 с.
12. Лахтіонова Л.А. Аналіз платоспроможності та ліквідності суб'єктів підприємницької діяльності: монографія. Київ: КНЕУ, 2010. 657 с.
13. Парасій-Вергуненко І.М. Статичний і динамічний підходи до аналізу ліквідності та платоспроможності суб'єктів господарювання. *Фінанси України*. – 2017. – № 2. – С. 81–95.